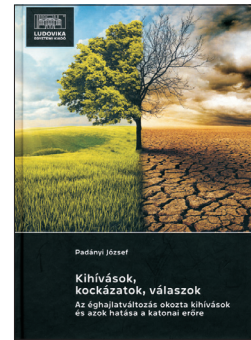

Padányi József: Kihívások, kockázatok, válaszok Az éghajlatváltozás okozta kihívások és azok hatása a katonai erőre

(Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 224 old. ISBN 978-963-531-813-1 nyomtatott)

2022 végén, a Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában jelent meg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem professzorának, a Katonai Műszaki Doktori Iskola vezetőjének, Padányi József vezérőrnagynak a klímaváltozás katonai erőre gyakorolt hatásáról írott monográfiája. Padányi József több évtizedes kutatásai igen széles palettát ölelnek fel a hadtudományok és a katonai műszaki tudományok köréből. Tudományos érdeklődése kiterjed a békeműveletek, a válság-reagáló műveletek, a katasztrófák elleni védekezés, a civil-katonai együttműködés, a műszaki támogatás, az éghajlatváltozás és biztonság, illetve hadirégészet egyes kérdéseire. Fontos szerepet játszik Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér életművének kutatásában, eszméinek, örökségének ápolásában, hadtudományi műveinek értelmezésében. A Zrínyi-kutatócsoport, utóbb a Ludovika-történeti Kutató Műhely vezetőjeként elévülhetetlen érdemeket szerzett Zrínyi-Újvár feltárására és a Magy. kir. Ludovika történetének feldolgozásában.

Padányi professzor figyelme a 21. század első évtizedében fordult a klímaváltozás és a katonai biztonság, az éghajlat és a fegyveres erő összefüggései felé. Mostani művének előzményei között említhető a több mint egy évtizeddel ezelőtt megjelent *Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására* című kötetet,¹ amelyet társszerzőként jegyzett és az azóta készített számtalan elemző tanulmány, publikáció.² Jelen kötet ezeket szintetizálja, egységes, összefüggő narratívába.

A téma aktualitását talán senki számára nem kell bizonygatni, de e mostani monográfia kontextusa szempontjából érdemes felhívni a figyelmet az Észak-Atlanti Szerződés 2022-ben napvilágot látott stratégiai koncepciójára (*NATO Strategic Concept*), amelyben először kapott helyet a haderő környezettudatos formálásának, zöldítésének terve.

Sokakban felmerülhet a kérdés, hogy miért éppen a katonák azok, akik annyit foglalkoznak az éghajlatváltozással? Ezt a szerző is felteszi az első rész 7. fejezetében, és meg is válaszolja. Három okát nevezi meg a témával kapcsolatos speciális katonai érdeklődésnek: az első

1 Padányi, József; Kohut, László; Koller, József; Lévay, Gábor (szerk.): *Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására*. Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 2010.

2 Itt nincs tér a teljes felsorolásukra, csak a legutóbbi megjelenteket említjük: Padányi József: *Az éghajlatváltozás hatásai, mint a katonai erő előtt álló biztonsági kihívások*. *Hadtudomány*, 31 (2021/1): 31–43; Földi László, Padányi József: *Climate change as a challenge to the armed forces*. *Sodobni vojaski izzivi / Contemporary Military Challenges*, 24 (2022/4): 37–48

a védelmi szféra tervezési ciklusa, ami a beszerzések, képességek, a kiképzés területein szükségessé teszi akár a 18-20 éves előre gondolkodást, beleértve a várható környezeti és éghajlati változások és hatások prognosztizálását. A második, hogy a modern haderők rá vannak utalva a fosszilis energiahordozókra, az energiabiztonság a katonai tervezésben kiemelt figyelmet élvez. „Van még egy ok, amely fontossá teszi a katonák megszólalását ezen a téren. Ez pedig a hitelesség, amely segíthet abban is, hogy egyre többen kövessék ezt a szemléletet, a katonai vezetők véleményét” – szövezi le a fejezet végén Padányi József.

A mű első fejezete a természeti katasztrófák bekövetkezése és az éghajlatváltozás kapcsolatait taglalja igen alapos kimutatásokkal, ábrákkal és táblázatokkal alátámasztva megállapításait. Az elmúlt ötven év statisztikai adatainak elemzése tárja eléink a helyzet súlyosságát a Föld összes régiójában. A trendek ugyanazt mutatják Afrikában, Ázsiában, Dél-Amerikában, Észak- és Közép Amerikában, Délnyugat-Óceániában, és Európában, amit globálisan is: a természeti csapások száma évről évre nő. A fejezetből az is kiderül, hol okozzák ezek a szerencsétlenségek a Földön a legtöbb halálesetet és a legnagyobb gazdasági károkat. A szerző olyan kérdéseket tárgyal ebben a keretben, mint az éghajlatváltozás és az eltartási képesség, az eltartási képesség és a háborúk, a környezetromlás és a konfliktusok, valamint a terrorizmus, az éghajlatváltozás és az elvándorlás, a migráció kapcsolata. Ezek közül a Magyar Honvédség számára napjainkra különös aktualitást nyert például az a fejezetrész (1.5.3.2. *Éghajlatváltozás, elvándorlás és konfliktus Északnyugat-Afrikában*), amelyben a Csád-tó vízzel borított területének csökkenése és a terrorizmus, a Boko Haram terrorszervezet térségbeli térnyerése közötti összefüggést tárgyalja, látványos térképen ábrázolva a tó pusztulását (6. ábra: *A Csád-tó pusztulása 1963–2007 között*).

E fejezetből némileg kilóg, és talán inkább a következőben lenne a helye az időjárásnak a katonai műveletekre gyakorolt hatását bizonyító 1.5. alfejezet, ahol történelmi példák sora mutatja meg annak a mondásnak a tartalmát, miszerint a katona legjobb barátja az időjárás.

Padányi József a kötet második részében elemzi az éghajlatváltozásnak a katonai erőre gyakorolt hatásait, ott részletezi, hogy a globális felmelegedés, az üvegházhatás, az extrém meleg, a tengerszint emelkedése és a szélsőséges időjárás milyen károkat okoz a katonai eszközökben és létesítményekben, hogyan rontja a működési feltételeket. Ugyancsak fontos alfejezet szól az ivóvíz stratégiai tényezővé válásáról. Az ivóvíz szűkössége és a zavargások, konfliktusok és háborúk összefüggését olyan példák és térképek szemléltetik, mint a Krím-félsziget vízellátásában döntő szerepet játszó Észak-krími-csatorna birtoklásáért folyó küzdelem (14. ábra: *Az Észak-krími-csatorna*), amely egyik kiváltó oka lett az orosz–ukrán háborúnak, a vízforrások elosztásának problémája Izrael és a palesztinok között, amely a térségben zajló konfliktusok egyik fő kiváltója, avagy a Tibeti-fensík felbecsülhetetlen értékű vízkészletének jelentősége Kína vízellátásában (17. ábra).

Ez a rész foglalkozik az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Kína, Kanada Ausztrália, Oroszország, Németország és Magyarország helyzetével, az adott országok éghajlatváltozáshoz való viszonyával, továbbá az alapvető biztonsági dokumentumok tartalmával is. A klímaváltozás okozta globális bizonytalanság és konfliktusok ugyanis egzisztenciális fenyegetést jelentenek a nemzetbiztonságra. A szerző sorra veszi a nagy nemzetközi szervezetek (ENSZ, NATO, EU) témával kapcsolatos állásfoglalásait. Megtudhatjuk, hogyan hatnak az időjárási szélsőségek a pszichére, milyen a komfortos katonai ruházat, és hogy mi az a Zöld Laktanya Program.

A téma holisztikus megközelítése, a biztonság komplex rendszerként értelmezése, – amelynek egyik eleme a katonai erő – teszi érdekfeszítővé a kötetet, rendkívül tanulságossá pedig az éghajlatváltozás globális és regionális összefüggéseinek gazdagon dokumentált bemutatása. A szerző összegzése szerint valamennyi számba vett tényező egy irányba mutat: elengedhetetlenül szükséges a haderők adaptálódása a klímaváltozáshoz, strapabíró katonai létesítmények és megfelelően felkészített hadseregek létrehozása, a logisztikai ellátás szélsőséges időjárási körülmények közötti biztosítása és az éghajlattal kapcsolatos kérdések és feladatoknak a döntéshozatalba való beépítése.

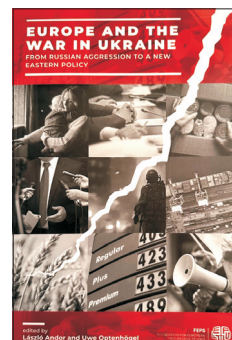
A munka azzal a nem titkolt szándékkal készült, hogy a hazánkban zajló Honvédelmi és Haderő-fejlesztési Program tervezői merítsenek az alapos kutatómunkával összegyűjtött információkból, döntéseiknél vegyék figyelembe a változó éghajlat okozta kihívásokat. Ezt elősegítendő kapott helyet a könyvben a számos informatív táblázat, színes ábra és térkép, valamint a felhasznált irodalom imponáló jegyzéke.

A hadtudomány és az éghajlatváltozás iránt érdeklődőknek mindenképpen javasolt ez a összefoglaló munka, de számos egyéb tudományterülethez is szorosan kapcsolódik, így méltán tart számot széles olvasóközönség figyelmére.

Őze Zoltán

László Andor, Uwe Optenhögel: Europe and The War in Ukraine: From Russian Aggression to a New Eastern Policy

(Foundation for European Progressive Studies, 2023. 312 old.
ISBN 978-1-913019-88-4 (pbk); ISBN 978-1-913019-89-1 (ePDF);
ISBN 978-1-913019-90-7 (ePUB)

Az egyik legnehezebb feladat lehet a biztonságpolitikai szakértők és általában véve a világ különböző kihívásaival, regionális konfliktusaival, háborúival foglalkozó szakemberek számára olyan könyvet írni, ami egyrészt jól szemlélteti az adott téma pillanatnyi aktualitásait, másrészt hosszú élettartammal, relevanciájának tartós megőrzésével tehető fel a polcra. Erre a feladatra vállalkozott az *Alapítvány az Európai Progresszív Tanulmányokért* (Foundation for European Progressive Studies, FEPS),¹ amelyet Andor László korábbi EU biztos vezet. A kutatóintézet azt a célt tűzte ki maga elé, hogy egy tanulmánykötet keretében, különböző európai perspektívákból megvizsgálja a 2022. február 24-e² óta tartó orosz–ukrán háború első évét. A kötet célja az is, hogy felhívja a figyelmet az Európai Unió keleti politikája megváltoztatásának szükségességére a háború kirobbanásának eredményeképpen. A háborúról és Európáról szóló, 2023 nyarán megjelent tanulmánykötetet Andor László és Uwe Optenhögel szerkesztették.

A könyv meghaladja a háromszáz oldal terjedelmet, borítójának alapszíneit vörös és fehér kombinációja adja, amely a FEPS logójának és weboldalának színeit tükrözi vissza. Erre az alapra került a borító elején kilenc darab fekete-fehér kép, amelyek első látásra a háborúra reflektáló, véletlenszerűen összeválogatott képeknek tűnnek a figyelemfelkeltés céljából. A könyv elolvasása alapján azonban megállapítható, hogy a képek mindegyike szoros összefüggésben áll a feldolgozott témákkal, a tartalom egyfajta képes megjelenítésére szolgál, előre

1 A FEPS egy főként az Európai Parlament által finanszírozott, 2008 óta működő agytröszt, mely feladatának az innovatív kutatások, szakpolitikai viták, előremutató párbeszéd, képzések ösztönzését tekinti. Elnöke 2017 óta Maria João Rodrigues, alelnöke Uwe Optenhögel, főtítkára Andor László. Elérhetőség: <https://fepe-europe.eu/>

2 A háború kezdeteként szokás emlegetni a Krím-félsziget 2014-es annektálását is, de a recenzió háborúnak az Oroszországi Föderáció 2022-ben indított nagyméretű invázióját tekinti, mint ahogyan teszi ezt a FEPS is.

vetíti, mivel találkozhat az olvasó, például az élelmiszerellátást érintő nehézségekkel, a kőolaj és a földgáz allokációját érintő kérdésekkel, az ukrán civil társadalom mindennapos küzdelmeivel vagy éppen a háborús kommunikáció jelentőségével, hatásaival.

Ami feltűnő lehet az utóbbi felsorolásból, hogy katonai aspektusok nem kerültek kiemelésre. A tanulmánykötet egyik nagy erőssége, hogy nem merül el a harcoló felek katonai tevékenységeiben, amelyeket egyébként is javarészt homály fed a háború ködében. Az Ukrajna megsegítésére szánt haditechnikai eszközök szállítása és a nukleáris fegyverekkel kapcsolatos eszkaláció kérdésköre megjelenik ugyan a könyvben, a hangsúly mégis sokkal inkább a szélesebb értelemben vett biztonságra, a civil társadalmat érintő problémákra helyeződik, minden kérdéskör szigorú, európai nézőpontú vizsgálatával. A különböző perspektívákról összesen 25 szerző (köztük magyar, lett, lengyel, német stb.) gondolatait olvashatjuk 21 tanulmányon keresztül, melyek többnyire 10–15 oldal terjedelműek.

A tanulmányokat követő glosszárium vagy szójegyzék a könyvben található különböző mozaikszavak, rövidítések, szavak és fogalmak kibontott magyarzatait, egyes személyek hátterét, haditechnikai eszközök leírását tartalmazza, szinte önálló fejezetként segíti a téma könnyebb befogadását. Hasonló funkciót tölt be a glosszáriumot követő idővonal.

A könyvet kézbe venni olyan, mint beülni egy szakmai konferenciára, ahol az előadók 15 perces időkeretben kiemelik a szakterületük témája szempontjából legrelevánsabb, legfontosabb lényegi elemeit. Azonban a különböző témákat különféleképpen feldolgozó tanulmányok mindegyikéből kiemelhető egy-egy központi gondolat, kulcsmondat, amely segíti a témakör teljes kibontását.

A kötetben megtalálhatók a háború ideológiai hátterével, Vlagyimir Putyin orosz elnök feltelezhető gondolatmenetével és fenyegetettség percepcióival foglalkozó írások, de betekintést nyerhet az olvasó Lengyelország vagy a balti államok háborúval kapcsolatos politikájába is. Olvashatók gondolatok a finn és svéd NATO-csatlakozás előzményeiről és előrehaladásáról, az ukrán belső, illetve kifelé irányuló migrációs eseményeiről, Németország haderőfejlesztési dilemmájáról. A kötet tárgyalja az Oroszországi Föderációval szemben bevezetett szankciók hatásait, Kínával kapcsolatos kérdéseket, Ukrajnának nyújtott fegyverszállításokat, illetve a háború eszkalációjának lehetőségeit. A kötetben érdekes társadalmi és gazdasági statisztikai adatok és mutatók találhatóak, például, hogy a háború első évében csak az Ukrajna területén található infrastruktúra tekintetében 140 milliárd dollárnyi veszteség keletkezett, az egyéb környezeti hatások pedig további 40 milliárd dollárnyi kárt okoztak. Ezen felül legalább három különböző írás foglalkozik Ukrajna lehetséges jövőjével és a háború végével kapcsolatos rendezési lehetőségekkel, de találkozhat az olvasó az Északi Áramlat felrobbantásának körülményeivel és következményeinek rövid elemzésével is.

Az Előszóban Enrique Barón Crespo, az Európai Parlament egykori elnöke felhívja a figyelmet arra, hogy az Európai Unió nagy árat fizet azért, amiért elhanyagolta egy proaktív, keleti irányú közös politika kialakítását, különösen a védelmi képességek fejlesztésének tekintetében. Jack Thomson amerikai stratégiát tárgyaló írása azzal a gondolattal játszik el, hogy a jövőben az Egyesült Államoknak bevált eszköze lehet a közvetlen beavatkozások nélkül, pusztán erőforrások áramoltatása révén megvalósító intervenciók politika, amellyel érdemben tudja befolyásolni az érdekeltségeibe tartozó régiókat és országokat anélkül, hogy drága katonai erőt használna. Ezt a megközelítést felerősíti az Európai Unió stratégiai autonómiájára fókuszáló negyedik tanulmány is, mely a tagországok közötti belső feszültségek és a közös nevezőre jutás nehézségeit és következményeit taglalja uniós szempontból, mintegy „indokolja” az amerikai segítségnyújtás nélkülözhetetlenségét.

A könyvben igen erőteljesen jelenik meg a német politika sokoldalú értékelése, különösen a háború kitörését követő fordulat (*zeitenwende*) tárgyalása a védelmi költségvetés és a fegyverszállítások tekintetében. A kötet idézi Olaf Scholz német kancellár egyik igen híres nyilatkozatát, miszerint Németországnak (és egyben Európának) szüksége van „repülőgépekre, amelyek

repülnek, hajókra, amelyek úsznak, és katonákra, amelyek megfelelő felszereléssel rendelkeznek, hogy teljesíthessék küldetésüket”.

Megrendítő olvasni Yuliya Yurchenko tanulmányát az ukrán gazdasági és társadalmi károkról, az infrastruktúrát ért bombázásokról. Hasonlóképpen érdekes az ukrán társadalmat jellemző, a közös ukrán mentalitást, összetartozástudatot bemutató cikk Andriy Korniychuk tollából.

A kötet második felében olvashatunk még Lengyelország katonai képességeiről és Oroszországgal kapcsolatos mindenkori bizalmatlanságáról, hatalmas haditechnikai eszközparkjáról, amely például a harcokcsik számát tekintve több mint ami Németországnak, Franciaországnak és az Egyesült Királyságnak együttvéve van.

Napjaink fontos történelmi eseményeiről rendkívül nehéz hosszú távon polcálló biztonságpolitikai könyvet írni, mert az események gyorsan változnak. Például a BRICS országokról megírt cikk óta a közösség hat új taggal bővült (Argentína, Egyiptom, Etiópia, Irán, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek), amely új perspektívákat nyithat a szervezet előtt. Hasonló a helyzet a kötetben található statisztikai adatok, védelmi beruházások egy részével is, melyek napjainkban már másképpen néznek ki. Ezt nem lehet felróni a szerzőknek, hiszen a könyv a háború első évének összefoglalása, európai tükre, amely értékelést kívánt.

Összességében a 21 tanulmányt, a glosszáriumot és az ukrainai háborút bemutató idővonalat is tartalmazó összefoglaló munka rendkívül magas színvonalat képvisel. A különböző európai (például balti, lengyel, svéd, német, magyar) nézőpontok megjelenítése egyedivé és olvasmányossá teszi az elkészült művet. A kötet érdekes lehet mindazoknak, akiket érdekel az orosz–ukrán háború, az európai politika és az események soknemzetiségű értékelése. Bár a kötethez csak megrendeléssel lehet hozzájutni, néhány példány a Nemzeti Közszerzési Egység könyvtárában elérhető.

Seprényi Patrik

Ágh Attila (szerk.): Polikrízis a multipoláris világrendszerben

(Budapest, Gondolat Kiadó, 2023. 312 old. ISBN 978-963-556-486-6)

A 'polikrízis', mint kifejezés, tűnhet úgy, hogy egy divatos megfogalmazása a világunkat egyidejűleg sújtó többféle és többirányú egymást generáló és erősítő válságok összességének. A fogalom azonban nem új keletű, két francia társadalomtudós alkotta meg még a kilencvenes években, az a jelenség pedig, amit kifejez, tulajdonképpen egyidős az emberi civilizációval. Mégis különös aktualitása van, hiszen a *Financial Times* az év szavának választotta 2023-ban.

Jelen könyv a Gondolat könyvkiadó Progress tanulmánykötetek sorozat legfrissebb megjelenése a *Változó világrend: A bizonytalanság kora a nemzetközi politikában* (2020), és *Az új világrend kialakulása – Az EU–USA–Kína hatalmi háromszögben* (2022) című kötetek után.

Ezt azért fontos megjegyezni, mivel a kötet olvasása rendkívül tanulságos az előző két könyv ismeretében. Az új kiadvány a 2023-as év fejleményeit tárgyalja, és a szerzők gondolatvilágának

aktualizálódása is követhető. A multipoláris világrendben a hatalmi pólusok alakulása a szemünk előtt zajlik. Az új rendszert a korábbi hegemon USA, a kihívója Kína, az EU és háborújának következményeként – a politikailag, gazdaságilag és elsősorban katonailag – marginalizálódó és regionális középhatalmi státuszba süllyedő Oroszország egymás közötti dinamikája alakítja. A geopolitikai megosztottság, a belső kihívásokkal küzdő Amerikai Egyesült Államok vezette Globális Észak, valamint Kína, a Globális Dél önjelölt vezetője, közötti törésvonal mentén polarizálja világunkat. Az Európai Unió elsősorban gazdasági súlyánál fogva tud 'Észak' oldalán a világpolitikai folyamatok formálójává lenni, annak ellenére, hogy önálló katonai erőt nem képes alkalmazni céljai érdekében. A multipoláris világrendben – amely Kína ambíciói, valamint az új hidegháborús logika szerint csak átmeneti állapot a következő két pólus létrejöttéig – az oldalváltás és a feltörekvő (regionális) hatalmak részéről még nem determinált. Ennek tükrében, az EU–USA–Kína geopolitikai 'szentháromság' mellett kifejezetten kellemes élmény és gondolatébresztő – a magyarországi a köztudatban viszonylag marginális – India, a feltörekvő hatalom geopolitikai ambícióinak és azok történelmi hátterének megismerése.

A könyv első két tanulmánya az euro-atlanti szövetségi rendszerek kihívásaival (NATO–EU) és az Európai Unió bővítési dilemmáival foglalkozik. Balázs Péter az Európai Unió lehetőségeit és korlátait tekinti át az Ukrajnát érő orosz agresszió fényében. Az unió bővülése a kelet-európai országok csatlakozásáig organikus volt, kiegyensúlyozottan érték- és érdekszemléletű. A volt szovjet béklyóból szabadult eltérő kulturális hátterű és még kiforratlan demokráciák csatlakozásával a mérleg az érdekközösség irányába billent. Viszont a pandémiás válságból való kilábalás új, uniós szinten közös eszközei, később az orosz agresszióra adott, addig példátlanul egységes válasz (Ukrajna támogatása, az Oroszország elleni egyhangú szankciók) már az értékközösség jelei. A szerző részletesen tárgyalja Magyarország külön-utasságának kockázatait az euro-atlanti szövetségi rendszerekben. Losoncz Miklós írása az Európai Unió további bővítésének lehetőségeiről logikailag visszacsatol az előző fejezetre. Ugyanis az Uniónak magának is meg kell érnie, alkalmassá kell válnia a további bővítésre. Az integráció mélyítése és bővítése egymást erősítő és egymást semmiképpen sem helyettesítő folyamatok. Az EU-nak magának is képesnek kell lennie változni, adekvát válaszokat adni a kihívásokra, mert e nélkül nem lehet erkölcsi alapja elvárásokat támasztania a csatlakozni szándékozó országok irányába érték-, jog- és társadalmi rendszerének harmonizálása területén. E gondolatok mentén tárgyalja az integráció horizontális bővítéséhez szükséges vertikális (szervezeti, intézményi) reformok lehetőségeit, a belső útkeresést, valamint a jelöltek helyzetét és további teendőit. Gyórfy Dóra fejezetében az ukrajnai inváziót a 'Nyugat' (Globális Észak) újjászületésének fontos impulzusaként deklarálja. A 2008-as globális válságot mind Oroszország, mind Kína a 'Nyugat' hanyatlásának egyik első jeleként értékelte, a brexit, a Trump jelenség, és a pandémia kezelése pedig meggyőzte a folyamat visszafordíthatatlanságáról. A 2014-es annexió igazán súlyos következmény nélkül zajlott Oroszországra nézve, ezért Putyin a fentiekből kiindulva játszott globális ellenfelei megosztottságára. Így lett e tévhit tragikus következménye a szomszédunkban zajló háború. Gyórfy szerint a szemben álló felek alábecsülték egymás puha hatalom (*soft power*) és éles hatalom (*sharp power*) képességeit. Azaz egyrészt a nyugati kultúra társadalomformáló hatásait, másrészt a dezinformáció, valamint az ellenséges társadalmi befolyásolás, bomlasztás képességét. Összefoglalásképpen hitet tesz a régi-új világrend mellett. Kusai Sándor értelmezése szerint 2023 őszére már az USA és Kína között zajló új hidegháború képében csúcsondik a korábbi világrend felbomlása és az új világrend születésének folyamata. Kína szempontjából az új világrend alakítása elsősorban egzisztenciális kérdés, másodsorban a korábbi világrend intézményrendszerének diszfunkcionalitásának eredménye. Ugyanakkor a kihívónak még nincsenek válaszai, csak elképzelései, az új világrend alakulásával kapcsolatosan, további fejlődési igényéhez a jelenlegi világrend keretei már a gátakat jelentenek. Kína érdekei így párhuzamosak a Globális Dél (BRICS stb.) azon törekvéseivel, amelyekkel a vélt vagy valós gazdasági erejüknek megfelelő szerepét kérik a geopolitika színpadán. Ezáltal

Kína a Globális Dél – úgymond – erkölcsi (bár ingatag) támogatásával hívja ki korábbi egypólusú világrendet. Trembeczki Zsolt Indiát, mint a nagyhatalmi klub új tagját mutatja be a gyaratmi múltjából szabadult ország rövid történeti áttekintésével. Az „el nem kötelezett országok” mozgalmának egyik alapítóját nagyhatalmi ambíciója és gazdasági potenciáljának egyelőre éles kontrasztja, a hidegháborúhoz hasonló lavírozásra kényszeríti a régi felbomló és az új, még alakuló, világrend főszereplői között. A világ mára legnépesebb országának oldalváltása – a XX. század során szerzett történelmi tapasztalatai, valamint a napjainkban egyre nyilvánvalóbb demokrácia-deficitje okán – még nem egyértelmű. A kétpólusú világrend korából megmaradt reflexei miatt a szovjet örökségből eredő 'baráti' viszony Oroszországgal már nehezen tartható fent. Kínát, amellyel több fegyveres konfliktust, sőt vesztes háborút is viselt, és amellyel közös határai a mai napig rendezetlenek, nem tekintheti természetes szövetségeseinek. Annak ellenére sem, hogy több formális (bár érdemi belső tartalommal nem rendelkező) szövetségben is partnerei egymásnak. Az Amerikai Egyesült Államokkal szemben gyanakodva távolságtartó, annak újabb és újabb közeledési kísérletei és gazdasági gesztusai ellenére is. Ágh Attila záró tanulmánya adja a kötet európai szemléletű szerkezeti és tartalmi keretezését. A neves politológus írásában a polikrízisre mint lehetőségre tekint: a sorozatos megpróbáltatások lehetőségét adnak a korábban hosszan halogatott és felhalmozott rendszerszintű problémák megoldására, amelyben az Európai Unió innovatív, kreatív és vezető szerepet vállal. Az orosz – ukrán háború által tetőzött globális megrázkódtatás-sorozat (a pandémiát követő átfogó gazdasági, és a XXI. században már megkerülhetetlen klímaváltságra érkezve) elkerülhetlenné tette a korábbi hatalmi viszonyok újrendeződését. Ebben a geopolitikai szituációban egyfelől vizsgálja az EU-nak a korábbi domináns nagyhatalommal, az Egyesült Államokkal, és az új kihívóval, Kínával kialakított viszonyrendszerét, másfelől áttekinti Európa kezdeményező szerepét a multipoláris világrend polikrízisének megoldásában, amely új 'hegemónná' értékeli fel a közösséget a globális politikai térben.

A könyvben szereplő írások elsősorban az Európai Uniónak a globális geopolitikai térben betöltött szerepével és helyével foglalkoznak. Három tanulmányban számba veszik az új világrend alakulásából származó kihívásokat és az ezekre adható lehetséges válaszokat. Egy fejezet fókuszál a régi világrend antagonistájára, a Kínai Népköztársaságra váró megpróbáltatásokra az új világrend létrehozása során, és kitér a folyamat várható kockázataira is. Mindehhez kifejezetten illeszkedő és üdítő olvasmány India nagyhatalmi ambícióinak áttekintése. Hiányzik viszont a valamikor unipoláris Egyesült Államok politikájának fejezeti szintű elemzése, a Globális Déllal vívott hatalmi vetélkedés összefoglaló értékelése. Összességében a kötet szerkezetében egységes gyűjtemény, tartalmilag konzisztens eleme a tanulmánykötet-sorozatnak. Jó szívvel ajánljuk elolvasásra a könyvet mindazoknak, akiket érdekel a mai nagypolitika, a jövő konfliktusos formálódása.

Rebák Béla